

TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 6, Sayı: 20, Mart 2019, s. 59-76

Doç.Dr. Didem ERTEN BİLGİÇ

Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık Bölümü,
didemerten@gmail.com

İç Mimar Esra ABDELHAMİD HOSNY

Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi,
esraahosny@hotmail.com

DİN VE İNANÇLARDA SUYUN ÖNEMİ VE MİMARİYE YANSIMASI

EL HAMRA SARAYI ÖRNEĞİ

Özet

Su, neredeyse tüm inanç ve dinlerde hayatın kaynağı, kutsallığın, fiziksel ve ruhsal arınmanın temel maddesidir. Varoluşunun sırrını çözmeye, yaradanını anlamaya çalışan insan, fiziksel varlığı için de önemli olan suyun etrafında yaşam alanı kurmayı hedeflemiştir. Hayatın kaynağı olan su, birçok uygarlığın oluşumunda ve gelişiminde etkili olmuştur. Canlılara hayat verdiği gibi mimariye de hayat ve biçim veren suyu bir tasarım ögesi olarak birçok yapıda görmekteyiz. Bu makaleye, İslam düşüncesine bilim, sanat, felsefe ve medeniyet anlamında katkılar vererek günümüz Avrupa Medeniyeti'nin de düşünsel altyapısına katkıda bulunan Elhamra Saray Kompleksinin günümüze kadar ulaşabilen Nasrid Sarayları bölümü çalışma alanı olarak seçilmiştir. İslamiyetin doğuş yerinden uzak ve Hıristiyan egemenliği altında bir bölge olan İspanya- Endülüs'te bulunan ve günümüze kadar ulaşmış en muhteşem İslam mimarisi örneklerinden biri olan Elhamra Sarayı Unesco'nun Dünya Kültür Mirası listesindedir. Çalışmanın sonucunda görülmüştür ki; Saray yapıları, İslamiyet'teki dini değerlerin ve su ögesinin kutsallığının mimari yapıya etkisinin en iyi şekilde uygulandığı örneklerdendir. Makale, çalışma alanına yapılan teknik gezi ve fotoğraflama çalışmaları ile birlikte literatür araştırması ile oluşturulmuştur. Yaşamın ana kaynağı olan suyun din ve inanışların etkisinde mimari biçimlenişteki etkisinin belgelenmesi ve daha sonra bu konuda yapılacak araştırmalara ışık tutması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Su –İnanç- İslamiyet- Mimari tasarım- Elhamra Sarayı

IMPORTANCE OF WATER IN BELIEFS AND RELIGIONS & ITS INFLUENCE ON ARCHITECTURE ALHAMBRA PALACE EXAMPLE

Abstract

In almost all religions and beliefs water is the source of life, the main element of sacredness, of circumcision and physical purification. Committed to understand its existence and its creator, humankind targeted places nearby water to set living areas. The origin of life; water, has an influence on the formation and development of many civilizations. As it gives life to all living creatures, it has the capability to give life and to direct architecture as it can be observed from the usage of water in many architectural structures as an element of design. In this paper, Nasrid palaces, which is a part of Alhambra palace complex that have survived until today, has been chosen as a study topic; these palaces contributed Islamic thoughts in the sense of science, art, philosophy and civilization, also contributed in the formation of today's European civilizations ideational infrastructure. Alhambra palace, which takes place in UNESCO's World Heritage list, is one of the splendid Islamic architecture survived until today, located in Spain- Andalusia under dominance of Christianity away from the birth of Islam. As a result of this study, it has been observed that; Alhambra palace is one of the structures in which the influence of Islamic values and the sanctity of water elements in architectural structures are best implemented. This article was prepared on the basis of technical and photographing visits in addition to the literature research. In this study, it is intended to document the influence of water that is the source of life on architectural

Keywords: Water, Belief, Islam, Architectural Design, Alhambra Palace.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca din ve inançlarda su motifi farklı ritüellerde, farklı biçimlerde kullanılmış ve kullanılmaya devam etmektedir. Su, tüm canlıların ve hayatın yaşam kaynağıdır. Neredeyse her medeniyette ve her inançta kutsallığı ile ön plana çıkmıştır. İnsanın susuz yaşayamayacağını bilincinde olması, oluşan ilk toplumlardan itibaren tüm büyük medeniyetlerin suyun etrafında kurulmasını sağlamıştır. Kutsal bir varlık olarak görülen su, insan tarafından biyolojik ve manevi anlamda kendini güvende hissedebilmesi için mekânda bir tasarım ölçütü olarak tercih edilmiştir.

İnanç, mimari biçimlenişte varlığını asırlardır sürdürmektedir. Unesco Dünya Miras listesi'ndeki değerlerden biri olan Urfa Göbekli Tepe'deki M.Ö. 10000'li yıllara tarihlenen buluntular, medeniyet tarihini yeniden yazılmasına sebep olan inanca dayalı ilk mimari eserlerdir. Adından da anlaşılacağı üzere bir tepede bulunmasına rağmen bünyesinde su sarnıçları inşa edilmiş, yani su kenarında konumlanmayan bir inanç yapısında dahi su ile buluşma bir şekilde sağlanmıştır (Yelözer, 2019: 14). Su ile yapılan bu tip buluşmalara birçok mimari yapıda rastlanmaktadır. Roma ve Bizanslıların tasarladığı avlu yapılarında, tapınakların

TİDSAD

yakınlarında inşa edilen kutsal havuzlarda, İslami dönem evleri ve saraylarında ve tarihi süreçte oluşturulmuş birçok başka yapıda, hem fiziksel ihtiyaç hem de manevi ihtiyaç olarak mekânların oluşmasında kullanılmıştır. Su, insana kendi özünü ve dünyadaki varlığını hatırlatan simgesel bir anlam taşıdığı için, birçok yaşam alanında ve mimari yapıda önemli bir yönlendirici unsur olarak kullanılmış ve kullanılmaya devam etmektedir.

Budizm, Hinduizm, gibi inançlarda ve tüm semavi dinlerde, suyun kutsallığı ve önemi her zaman vurgulanmıştır. Hatta Sümer, Eski Mısır, Eski Yunan, Hitit ve Hint uygarlıklarındaki mitolojik hikâyelerde de yer almıştır. Bazı bölgelerde tanrı olarak da kişileştirilmiştir.

İslamiyet, suya çok önem veren son semavi dindir. İbadete başlayabilmek için temizliğin şart olduğu İslamiyet için su, öncelikli olarak temizlik aracıdır. Birçok ayette suyun yaşam ve ibadet için önemi vurgulanmıştır. Bundan dolayı İslami dönemde tasarlanıp günümüze ulaşmış birçok konut tasarımında çeşme ve süs havuzlarının, avlu tasarımlarının merkezinde konumlandırıldığı gözlemlenmiştir.

İslamiyette bahçe anlayışı, Kuran-ı Kerim'deki cennet tasvirine dayanmaktadır. Ayetlerdeki akar sular, çiçek açmış ağaçlar, her türlü meyve vurgusu, mutluluk mekanı düşüncesini biçimlendirmiştir. İspanya, İran ve Hindistan'daki İslam bahçeleri dinsel açıdan ortak özellikler göstermesine rağmen, kökleri farklı kültürlerle, iklim ve toprak yapısına dayanmaktadır. (Khabbazi ve Erdoğan, 2012:20)

Arapça'da "Kırmızı Saray" anlamına gelen Elhamra Sarayı, İspanya'nın Granada kentinde bulunmakta ve adını duvarlarının kırmızılığından almaktadır. Elhamra Sarayı'nın hikayesi 8. yy'a dayanmaktadır. İslamiyet'in doğduğu topraklardan çok uzakta yapılan ve her hükümdarının yaptığı eklemelerle giderek büyüyerek bir kompleks halini alan Elhamra Sarayı Müslümanların egemenliğinde dört farklı sanat döneminde anılacak kadar kalmıştır. Emevi Sanatı (756-1031), Mühükü't-tavaif Sanatı (1031-1090), Mağribi (Murabıt ve Muvahhid) Sanatı (1090-1229), Nasri (Beni Ahmer) Sanatı (1231-1492).8. yy'dan 15. Yy'a kadar devam eden hâkimiyet sürecinin sonrasında Hıristiyanlar tarafından ele geçirilmesine rağmen korunmuştur ve günümüze kadar aslını koruyarak ulaştırılmıştır. Mimari yapısının korunmuş olması ve büyük bir tarihi öneme sahip olması sebebiyle günümüzde bir müze yapısı olarak kullanımına devam edilmektedir. Bu makalede suyun mimaride kullanımında, inanış ve geleneklerin ne kadar yönlendirici ve etkili unsurlar olduğu araştırılmış ve konuya örnek olarak Elhamra Saray Kompleksindeki Nasrid Sarayı avluları incelenmiştir.

İnançlarda Su:

Evrenin yaratılışıyla ilgili muhtelif inançlarda birbirine benzeyen anlatımlara rastlanmakta ve bunlara göre evrenin temel unsuru, diğer yapıların da menşei su olmaktadır. Suyu, evrenin yaratılışından önce var olan ezeli bir unsur olarak gören anlayışlar vardır. Su, genellikle doğumu veya yeniden doğusu sağlayan güç olarak kabul edilmektedir (Ulutürk, 2009:1).

Yunan mitolojilerinde "su perileri", "pınar tanrıları" gibi su ile ilgili sayısız figür peş peşidir. Benzer inanışlar, İskandinav, Güneydoğu Asya, Avustralya ve Endonezya halk hikâyeleri ve destanlarına konu olmuştur (Ulutürk, 2009:3).

Mezopotamya’da Fırat ve Dicle, Mısır’da Nil, Hindistan’da İndus, Hitit Medeniyeti’nde Kızılırmak (Maraşsantiya), Çin’de Sarı Irmak gibi kendi coğrafyalarına hayat veren ırmakları dizginleyip kontrol edecek tanrılara rol verilmiştir. Bu nevi su boyu, çay ve nehir tanrıları zamanla eski Fenike, Yunan ve Roma gibi Akdeniz’e hâkim olan uygarlıklarda Aşera (Fenike Tanrıçası), Poseidon (Yunan) ve Neptun (Roma) gibi büyük deniz tanrılarında evrilmiştir (Bahar, 2017:863).

Tufan, geçmişte dünyanın sularla kaplanarak insanların, belirli bir grup veya çift dışında yok olduğu inancı olup su kültürüyle ilişkili inanç- su-insan ilişkisine diğer bir örnektir. Zira tufanın arındırıcı, cezalandırıcı ve yeniden başlatıcı bir özelliği vardır (Sezal, 2007:20). Su, Nuh Tufanında üstün niteliklerle donatılmış bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Nuh tufanında “iyi insan” olma vasfını kaybedenler su ile cezalandırılmışlardır. Burada su, yeryüzünde mevcut olan tüm kötülükleri örtüp yokettikten sonra yeniden hayatı başlatmaktadır.

Budizm öncesi döneme ait “Lu”, su tanrılarıdır. Budist inancına göre yer altlarında, kaynak, göl ve ırmaklarda yaşarlar, doğal barınakları tahrip edildiğinde intikam alırlar. Suların kirletilmesi, barajların yıkılması, nehir yataklarının değiştirilmesi eğer astrolojik olarak doğru zamanda yapılmazsa hastalıklara yol açmaktadırlar (Güç, Sharafullina, 2016:69).

Anadolu’da M.Ö.1800 yıllarında görülen Hititler de medeniyetlerini suya borçlu olduklarını keşfetmişlerdi. Bu yüzden suyu kutsamışlardı. Dini törenlerinde su, başlıca öğeydi. Tapınaklarına girerken su ile boydan boya arınıyorlar; tanrılara bu şekilde sunular yapıyorlardı. Su yaşamak için gerekli olduğu kadar, suyu veren tanrılara ulaşabilmek için arınma demektir. Kızılırmak havzasında bir devlet kuran Hititler Maraşsantiya adı verdikleri bu nehri de kutsadılar... Hititlerden günümüze kalan su anıtları ve suyla ilgili yazılı belgeler, bu uygarlıkta suya verilen önemi göstermektedir (Bahar, 2017:861-862).

Çin mitolojisine göre ise ana tanrıça Nigua, ilk insanları bir nehir yatağındaki ıslak çamurdan yaratmış ve onlara yaşam nefesini üflemiştir. (Sezal, 2007:13) Japonya’nın resmi dini olan Sintoizm’de temiz olmamak en büyük günahdır. Diğer ahlaki günahlar bunun yanında hiç sayılmaktadır (Sezal, 2007:36).

Bazı kültürlerde “evrensel ana” olarak da kabul gören su, içinde bütün güçleri barındırdığı ve bütün çekirdeklerin kendinde büyüdüğü bir varlık olarak insan ırkının kökeni yapan mit ve esatirin esin kaynağı sayılmıştır. Java’nın güney kıyılarında bir “çocukların denizi” vardır. Brezilya’da Karaja Yerlileri “suda yaşadıkları” bir mitolojik zamandan söz ederler. Meksika’da yeni doğan bebekler vaftiz türünden bir işlemle yıkanılır. Antik Karelenyalılar, Mordvinyalılar, Estonyalılar, Çeremisler ve diğer Fin-Öğür halkları kadınlarının çocuklar için dua ettiği bir “Su Ana”sı mevcuttur. Bu tarz su simgeciliği Almanya ve İngiltere’de de görülür. (Ulutürk, 2009:2-3).

Antik Yunan’da ve Roma’da tapınakları temizlemede kullanılan kutsal sular, Hristiyanlıkta vaftiz uygulaması ve bazı hac merkezlerinde şifalı olduğuna inanılan sular, İslamlık dininde zemmeyn suyuna yüklenen kutsallık ve bu suyun etrafında gelişen efsaneler, suyun çeşitli pagan inançlarda ve monoteist dinlerde mistik arınma simgesi olarak kullanıldığını göstermektedir.

Hindu inancına göre Ganj Nehri kutsaldır. Hindular nehri Tanrıça Ganga’nın

TİDSAD

kişileştirilmiş biçimi olarak kabul ederler ve bu nedenle insanlar nehre taparlar. İnançlara göre belirli günlerde nehirde yıkanmak günahların affedilmesi ve tövbelerin kabul görmesini sağlar. (Ulutürk, 2009:7) Mabede gelen her Hintli, manevî temizliğin yanı sıra maddî temizliğe de büyük önem verir. Bunu sağlamak için mabetlerin yanına kutsal yıkanmaya elverişli havuzlar yapılmıştır. Aynı zamanda her Hintli tanrısını evindeki bir misafir gibi kabul eder ve onun ayaklarını yıkar.... Ayrıca Hindu inanışlarında, büyük suç işlemiş ya da vicdan azabı çeken erkeklerin, saçları kazandıktan sonra nehir kenarlarındaki bazı kutsal yerlerde suya dalmalarını öngören bir anlayışla karşılaşmaktayız. (Sezal, 2007:35)

İlahi Dinlerde Su:

Yahudi, Hristiyan ve İslam dinlerinin her biri için su, ilgili dinin inananları için koyduğu kurallarını uygulayabilmek için kullanılan bir araç olmuştur. Medeniyetin ilerlemesi ile su-din-insan ilişkisinde ritüeller devam ederken ibadet ve ibadete hazırlık için gerekli mimari mekanların tasarımları da sözkonusu olmaya ve dini kurallar mekanlara biçim vermeye başlamıştır.

Yahudi inancında yaratılışın kaynağı olarak kabul edilen su, bu niteliğiyle doğru orantılı olarak arınma ritüellerinde de “yenileyici” ve “safaştırıcı” olmaktadır... Zira Babillilere göre, dünya haritası, göksel dünya haritasının bir izdüşümüydü. Bu çerçevede, Tekvin bölümünde geçen “ve bahçeyi sulamak için Aden’den bir ırmak çıktı ve oradan bölündü ve dört kol oldu” (Tekvin,2/10) ifadesi de bu anlayışın bir uzantısı olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca, Yahudi inancında, yeryüzünü sulayan ve Aden bahçesi öyküsünde geçen dört nehre kavuşan suların “hayat ağacı”nın köklerinin altından geldiği anlayışıyla da karşılaşmaktayız. Bu dört cennet ırmağı, dinsel bir açıdan bakıldığında, yaratılmış her şeyi arındırabilir. Bu anlayış, somut bir yaklaşımın sonucu olup “cennet sularıyla arınma simgeciliği” ile açıklanmaktadır. (Sezal, 2007:40) Yahudilikte arınmanın bir yolu ise Mikve’dir. Mikve; içine tam olarak dalınıp çıkıldığında, değişik nedenlerle temizliğini yitirmiş kişinin ruhsal ve bedensel sağlığının temizlenmesi amacıyla, Yahudi yasaları uyarınca kullanılan içi dolu bir havuz şeklinde bir yapıdır. Yahudi yasalarına göre mikvesi olmayan bir toplum cemaat olarak addedilmez. Mikve’nin içine dalmak, yeniden doğmanın ve yenilenmenin simgesidir (URL 1).

Hristiyanlıkta, ritüel arınma anlamında özel dinî amaçlarla kutsanmış suyun kullanımı vardır. Kiliseyi temsil eden bir rahip tarafından kutsanan sular, doğal sembolizmin bir göstergesi olarak şeytan çıkarma ayinlerinde, ölü gömme törenlerinde, çeşitli adalarda kullanılmaktadır. Aynı zamanda evharistiya (Tanrı’ya şükür etme) ayinine başlamadan önce kutsanmış suyun serpilmesi ve kiliseye girerken törensel temizlik amacıyla içinde takdis edilmiş su bulundurulmuş su teknesine parmakların batırılıp yüze ve vücuda sürülmesi gibi gelenekler de mevcuttur (Sezal, 2007:59). İngilizce’de “baptism” şeklinde ifade edilen vaftiz, Yunanca “baptein” veya “baptizein” kelimelerinden gelmektedir. Hangi dilde ifade edilirse edilsin, bu kelimelerin hepsi suya dalmak, yıkanmak veya maddi kirlere temizlenmek gibi anlamlara gelmektedir... Bu çerçevede vaftiz, suya daldırmanın, arınma ve yenilenme aracı olarak görülmesinden oluşan dinsel bir simge olup, Hristiyanlık tarafından kabul edilmiş ve pek çok dinsel değerle zenginleştirilmiştir. (Sezal, 2007:59)

Allah’ın kullarına indirdiği son kitap olan Kuran-ı Kerim, su ile ilgili pek çok ayet ile inananlarını yönlendirmekte ve bilgilendirmektedir. Bunlardan biri olan Enbiya Suresi- 30.

TİDSAD

Ayette denmektedir ki; “İnkâr edenler, gökler ve yer bitişik iken onları ayırdığımızı ve her canlıyı sudan yarattığımızı görmezler mi? Hâlâ inanmayacaklar mı? ”. Kuran-ı Kerim’de yer alan suyla ilgili pek çok ayet vardır. Bunlardan Bakara Suresi- 25 ayet de burada konu edilmeden geçilmemelidir. Denmektedir ki; “İman eden ve iyi işler yapanlara, kendileri için zemininden ırmaklar akan cennetler bulunduğu müjdesini ver. Onlara cennetteki meyvelerden biri rızık olarak her sunulduğunda, “Bu daha önce de bize rızık olarak verilendir” derler. O kendilerine, benzer şekilde verilmiştir.” (URL 2)İslami kaynaklarda, Allah’ın “Levh-i Mahfûz”, “arş” ve “kürsü”yü var ettikten sonra bütün evreni sudan yarattığı ifade edilir. Dünyayı yarattığında heybetli bir bakışıyla sular kaynamış ve suların ortasından bir duman yükselmiş, o dumandan gökler yaratılmıştır. (Ulutürk, 2009:2) İslam inancında zezem suyunun önemli bir yeri vardır. İbrahim peygamberin karısı Hacer ve oğlu İsmail’le ilgili anlatılarda, Hacer’in çölde su bulmak umuduyla yedi kere iki tepe arasında gidip geldiği ve nihayetinde insan kılığına girmiş bir meleğin yeri eşelediği ve oradan su fışkırdığı anlatılmaktadır. (Yolcu, 2014:93) Yaradılışın ve ölümlü hayat sonrası vaat edilenlerin betimlenmesi sırasında kullanılan su motifi, İslamiyette ibadete başlayabilmek için abdest şartını yerine getirmede önemli bir araçtır. Sosyal yaşam kurallarının dini kurallar çerçevesinde biçimlenişi ile ortaya çıkan mahremiyet olgusunun mekana görüntü mahremiyeti ve ses mahremiyeti açısından da yansımalarını su motifleri ile izlemek mümkündür.

İslam İnancında Su ile Gelişen Mimari Biçimleniş İlkeleri:

İslam kültürü ve sanatı belirli bir ülke veya topluma ait olmanın ötesinde, çeşitli uygarlıkların kültür ve sanat anlayışları etkisinde olgunlaşan ve hepsinde dinin etkisi ile ortak özelliklerin yanı sıra yerel özelliklere de sahip bağımsız bir sanat olarak ortaya çıkmıştır. Tüm dönemlerde bahçelerin anlamı ulaşılmaz mesafede olan cennet yaşam biçimi ve hayallerdir ki insanlar oraya ulaşmaya çalışmış ve onunla beraber acılardan ve çıkmazlardan kurtulmak hayal edilmiştir. Cennet tüm dönemlerin ulaşmayı hedeflediği mekânıdır ki insanların beklediği mutluluğun müjdecisi olmuştur. Bu görüşlerin, yapılar ve batı medeniyetinin bahçe kültürünün temaları üzerinde belirleyici bir etkisi bulunmaktadır. (Khabbazi ve Erdoğan 2012:21)

İslam bahçelerinin alâmetifarikalarından biri, aksel yürüme yollarının merkezde keşiştiği dört parçalı bahçe planıdır. Çehar bağ denen bu fazlasıyla yapılaşmış geometrik şema, bizzat siyasi hakimiyet alanının bir sembolü olan peyzajın düzenlenmesi ve ıslah için güçlü bir metafor haline gelmiştir. Bununla beraber, çapraz aksel plan bahçe düzenlemenin tek yolu değildi...Cennetü’l Arif’in ana bahçesindeki gibi merkezi bir su yolu bulunan tek bir uzun dikdörtgen tarh biçiminde de olabilirdi (Ruggles, 2017:75).

Cennet dört bahçesi ve dört akarsuyu olan gölgeli bir bahçe olarak tarif edildiği için, bunun Müslüman mimarlara İslami çehar bağın ayrıntılı tasarımını sağladığını varsaymak mümkündür. Fakat dört parçaya bölme ve basit sulama kanalının bahçe düzenlemesinde belirleyici bir unsura dönüşmesi, İslamdan daha eski dönemlere tarihlenir. Dolayısıyla, hususi olarak Müslüman bir cennet kavrayışını yansıtan biçimden ziyade önceden beri var olan bahçe biçimleri dağarcığını yansıtan bir cennet tarifidir (Ruggles, 2017:161).

İslam dininde suya girmek demek, arınmak, canlanmak, yeniden doğmaktır; dolayısıyla abdest almak, Müslümanlara göre bütünüyle manevi bir tecrübe haline gelmiş ve ibadete başlayabilmek için şart koşulmuştur. Bu şartın yerine getirilebilmesi için ibadethane ve

TİDSAD

meskenlerde, günümüzde de kamusal alanlarda abdesthane mekanları tasarlanmıştır. Şadırvan, su- insan ve din ilişkisinin bulunduğu önemli mimari öğelerden biri olarak mimarlık tarihinde yerini almıştır.

Mimari mekan tasarımında biçimlendirme aracı olarak su kullanımı özellikle cenneti tasvir etmeye çalışan bahçe tasarımlarında izlenebilmektedir. Kuran-ı Kerim'den daha eski, semitik kökenli bir kaynak olan Kitab -ı Mukaddes'te rastlanan Adem ve Havva hikayesinde ise olayın geçtiği kutsal mekan bir cennet-bahçe olup Tanrı yerleri ve gökleri yarattıktan sonra bir de bahçe yaratarak insanı buraya yerleştirmiştir. Bu bahçede ise daha sonra İslam bahçesinde ortaya çıkan dört su kanalı ile bölümlenmiş olan bahçenin kökenini oluşturan dört ırmak akmaktadır. Dört su kanal ile bölümlenmiş bahçenin kökeninin İslam'dan önce Budist geleneğinde de bulunması İran, Arap-İslam kültürü bu olgunun varlığını ve ortak bir kökeni ortaya koymaktadır... Kuran'da cennet ağaçlarla gölgelendirilmiş fiskiyeli havuzların serinlettiği bir yaşam mekanı olarak tasvir edilirken, Müslümanlar da yaşadıkları mekânları cennete özelemlerinden dolayı akan ve durağan sular ile kaplı, meyveli ağaçlarla renkli ve kokulu çiçeklerle bezemeye özen göstermişlerdir. (Khabbazi, ve Erdoğan, 2012:21)

Savaşların yoğun yaşandığı ve güvenliğin sağlanmasının zorunlu olduğu dönemlerde oluşturulan kaleler ve saraylar savunma ihtiyacı ile avlulu planda oluşturulmuşlardır. (Hindistan, 2006:73) İçeride dönük bir yaşam biçimini örgütleyen bu plan şeması dönemin sosyal-toplumsal gereksinimlerinin mimari tasarıma yansımasıdır.

İslamiyet'te mahremiyet ilkesi, toplumsal yaşam kurallarını biçimlendirmiş ve bu durum mekan tasarımına direkt etkide bulunmuştur. Gerek konuşulan konunun sadece sohbet katılan kişiler arasında gizli kalabilmesi, gerekse de sesin tüm mekana dağılıp ses kirliliği yaratmasını önlemek için akar su mekan tasarımına dahil edilmiştir.

Bu bahçelerin en önemli özelliklerinden biri suyun kullanım biçimi olmuştur. Su dikdörtgen, çokgen, yarım dairelerle çevrelenmiş kare şeklindeki havuzlarda bazen de uzun bir kanal biçiminde kullanılmıştır. Mekana hareket ve ses kazandırmak için su kanallarının etrafı ritmik bir şekilde dizilmiş fiskiyeler ile sınırlanmıştır. (Khabbazi ve Erdoğan, 2012:22)

Mekanların iklimsel konforunu sağlama ve mekanlarda yansıma özelliği ile bir süsleme öğesi olarak su motifinin kullanılması İslam coğrafyasında çok tercih edilen bir durumdur. Hangi kültür ve coğrafyada olursa olsun, bahçenin şekillenmesinde din felsefesi kadar İslamiyet'in yayıldığı ülkelerde iklim, toprak ve topografik koşullar da bahçenin biçimlenmesinde etkin olmuştur. (Khabbazi ve Erdoğan, 2012:21) Su, yansıma özelliği sayesinde, mekâna derinlik katar ve gökyüzünü yansıtarak mekânın daha aydınlık olmasını ve ferah algılanmasını sağlar. Psikolojik rahatlama- dinlendirme aracı olarak mekan tasarımında suyun kullanımı çokça izlenmektedir. Yapısal özelliği nedeniyle, geçtiği yüzeyleri bazı istenmeyen maddelerden temizleme özelliği vardır. Örneğin "arınma" duygusu insanlarda temizlenme ve yeniden doğuş kavramlarını bu nedenlerle oluşturmuştur; bazı toplumlarda ya da dinlerde bu nitelik, suyun insanlarca değerli, hatta kutsal sayılmasını sağlamıştır... Daha önce de belirtildiği gibi arınma duygusu insanlarda psikolojik açıdan rahatlama ile beraber, bedensel ve ruhsal dinginliği de sağlar. Deniz, göl, nehir gibi engin su kütleleri insanlarda yalnızlığa ve içsel dünyaya geçişi sağlar; suyun değişen renkleri de rahatlatıcı ve dinlendirici etki yapar. (Aksulu, 2001:82) Bahçelerin avlularında psikolojik yönden serinlik sağlanması amacı ile koyu

TİDSAD

yeşil renkli ve parlak yapraklı bitkilere yer verilmiştir (Khabbazi, Erdoğan, 2012:23). Geçmişten günümüze pek çok hastalığa şifa kaynağı olarak gösterilen su, yüksekte akıtıldığında yarattığı ses ve mekandaki akustik değerleri ile psikolojik rahatlama-dinlenme aracı olarak da tercih edilmiştir. İşitsel olarak su sesi, canlılık ve neşe verirken yaşamın devamlılığını sergileyen bir simge durumundadır. İnsanın çevresini saran su, algısal olarak bilinmeyen ve tehlikeyi çağrıştırırken karaları da birbirinden ayıran, aşılabilir bir ortam niteliğindedir. Şeffaflığı ve duruluğu, kavranabilirliğini güçlendirirken, belirli bir şeklinin olmayışı duyumsal olarak sahiplenilememesine neden olur. (Aksulu, 2001:82)

Suyun iklimsel etkileri azımsanmayacak kadar önemlidir. Suyun buharlaşarak atmosfere karışması sonucunda nem oranı artar; bu durum havanın bir nevi yumuşamasına ve canlıların yaşamsal etkinliklerini artırıcı, bazen de düşürücü niteliklere ulaşmasını sağlar. Öte yandan nem, iklimi yumuşatarak gece-gündüz arasındaki ısı değişimini uygun düzeye getirir. Özellikle sıcak iklimlerde havuz, gölet gibi elemanların, yapı çevresindeki atmosferde olumlu ortamlar yarattığı bilinmektedir. (Aksulu, 2001:82)

İslam bahçeleri genellikle sıcak ve kurak iklim bölgelerinde görülmelerine karşın, su ve gölge bu bahçelerin ana tasarım motifi olarak ortaya çıkmaktadır. Bitkilerin beslenecekleri suyun sağlanması için su kaynağından veya akarsulardan yararlanılmıştır. Bunun için kimi zaman arazinin eğiminden yararlanılarak su yolları yapılmış, kimi zaman su biriktirilmesi için barajlar inşa edilmiş ve yakınlarda olmasa bile bir şekilde suyun yapı alanına gelerek yerleşkeyi dolaşıp hayat vermesi sağlanmıştır.

Suyun manevi değeri ile ve fiziksel özellikleri sayesinde mimari yapıların bir parçası olan avlularda yarattığı olumlu etkilere ilaveten, yansıma ve mekâna derinlik etkisi katması ile genişlik hissi vermesi, iklimlendirmeyi sağlaması, sesin rahatsız edici etkilerini önlemesi, akustik ve görsel mahremiyeti sağlaması, psikolojik açıdan yarattığı olumlu etki mekan tasarım ilkeleri açısından önemlidir. Yukarıda verilen örneklerden de anlaşılabilceği üzere, dine kabul olma, ibadet edebilmek için hazırlanabilme, ibadet edebilme, günahlardan arınma gibi pek çok ritüeli yerine getirebilmek için bir araç olarak kullanılan suyun sözkonusu faaliyetler için gerekli mekanları da işlevlerine göre biçimlendirdiğini izlemekteyiz.

Elhamra Sarayı Örneği:

Tabiatla iç içe olmayı arzu eden insan, farklı sebeplerden dolayı yaşam alanına hem su hem de bitkiyi dâhil etmiştir. Gerek ibadet yerlerinde gerek konutlarında ve saraylarında, avlularını su ve bitkiler ile süslenmiştir. Elhamra Sarayı'nın en dikkat çeken özelliklerinden biri suyun mimariyi biçimlendirme şeklidir. Sarayın avlularını süsleyen süs havuzları ve akan su elementlerini incelendiğinde inancın mekânı nasıl etkilediği izlenebilmektedir.

Elhamra Sarayı'nın Tarihi:

İspanya'da (Endülüs bölgesi) Granada yerleşimi- Sabika tepesindeki Elhamra Sarayı, Darro ve Ganil ırmaklarına bakan sarp bir tepenin üzerindeki bir düzlükte kurulmuştur. İlk izleri 9. Yy.a kadar gitmektedir. Endülüs Emevi Devleti'nin 1031 yılında dağılmasının ve her şehirde

ayrı ayrı devletçiklerin oluştuğu Mülükü't-Tavaif döneminin ardından, Murabıtlar ve

TİDSAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi /The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 6, Sayı: 20, Mart 2019, s. 59-76

Muvahhidler'in uzun süreli birlik sağlayamaması ile bu topraklarda Muhammed b. Yusuf b. Ahmet b. Nasr'ın liderliğinde 1232 yılında Gırnata Sultanlığı kurulmuştur. (Kamit, 2011:316)

İbnü'l-Ahmer diye tanınan Muhammed b. Yûsuf, bir süre Ibn Hûd'a tâbi olduktan sonra onun 635'te (1238) öldürülmesinden yararlanarak, ele geçirdiği Gırnata'da (Granada) "emîrû'l-müslimîn" unvanı ve Galib - Billâh lakabıyla biat alıp Nasrîler hânedanını kurmuştur. (26 Ramazan 635 / 12 Mayıs 1238). 250 yıldan fazla hüküm süren Nasrîler Devleti kurucusu İbnü'l-Ahmer'e nisbetle Benî Ahmer, başşehirine nisbetle Gırnata Sultanlığı veya Gırnata Emirliği olarak da adlandırılmaktadır. (Yiğit, 2006:420)

Resim 1: El Hamra sarayı'nın genel görünümü (1. Yazar arşivi, 2017)

Kurtuba ve İşbiliye'nin düşüşünün ardından oradan göç eden Müslümanlarla giderek güçlenen devlet, kurduğu medeniyetiyle bugüne kadar erişen önemli mimari izler bırakmıştır. Küçük bir alanda hâkimiyet kurmasına rağmen asırlarca ayakta kalmayı başarabilmiştir. Fakat 1469 yılında Kastilya kraliçesi İabella ile Aragon kralı Ferdinand'ın evlenmeleri ile Hristiyanlar'ın tek güç haline gelmesi, Gırnata Sultanlığı'nın izlediği denge siyasetini alt üst etmiş ve bu tarih aynı zamanda Gırnata için işgal günlerinin de bir habercisi olmuştur. 2 Ocak 1492'de Ebü Abdullah'ın şehrin anahtarlarını teslim etmesinin ardından İslam hâkimiyetinin Endülüs'teki en son kalesi de yitirilmiştir. Artık bu topraklarda Müslüman hâkimiyeti sona ererken Hristiyan dünyanın "Reconquista" hayali adım adım gerçekleşmeye başlamıştır. (Kamit, 2011:316-317)

Elhamra Sarayı Kompleksi, orta çağ İslam sanatı ve kültürünün en görkemli yapılarından biridir. Elhamra'daki yapı topluluğunun varlığını 860 yıllarına kadar götüren tarihi kayıtlar bulunmaktadır. Fakat yapısal anlamda tarihi ispatlanabilen Elhamra yapılarından en eskisi, 11. yüzyıldan Ziri Hanedanı döneminden Alcazaba adlı askeri yapı olan hisardır. Elhamra'nın şimdiki alanı, 13. yüzyılın ilk yarısında, İber Yarımadası'nın son İslam Sultanlığı olan Nasriler döneminde şekillenmeye başlamıştır. (Üçer, 2017:674) Şekil(2)

El Hamra Saray kompleksi kabaca üç ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümden ilki; seçkin askerlerden oluşan birliğin kaldığı ve konakladığı Alcazaba adındaki hisar ve kışladır. İkincisi; saray alanı (Nasrid Sarayı), yani sultanın ailesi ile birlikte ikamet ettiği yer, üçüncüsü

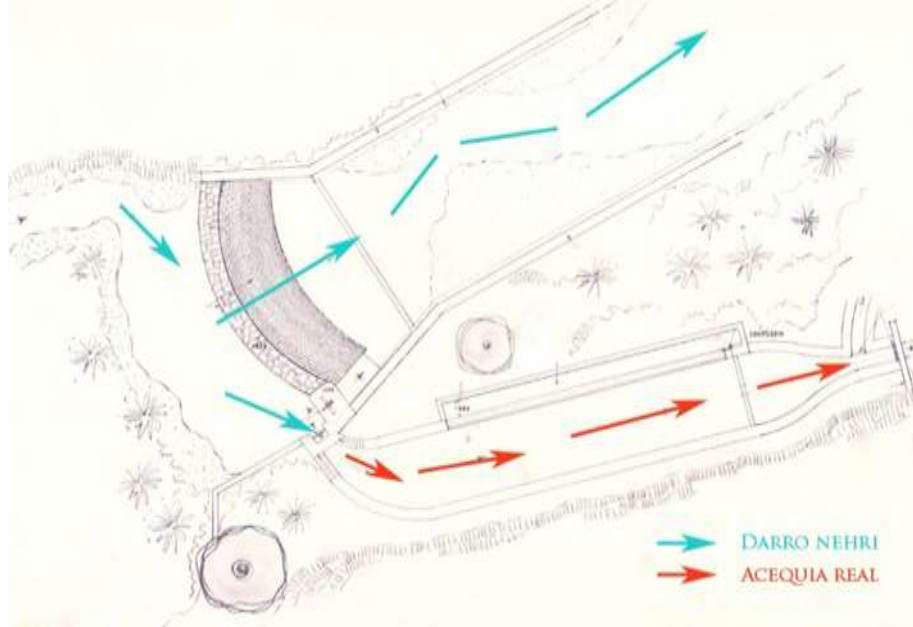
ise; saray görevlileri, idari yetkililerin ve zanaatkarların kaldığı, Medine adı verilen konaklama alanıdır. Karışık bir dolaşım sistemi ile birbirine bağlanan bu üç bölüm, inşa edilen kapılar ile birbirlerinden net bir şekilde ayrılabilir. (Üçer, 2017:674)

Suyun Saraya Ulaşması:

Konumu açısından olası saldırıları önceden görebilmek, mevcut coğrafya ve manzaraya hâkim olabilmek için tepede konumlandırılan saray yapısının yaşamsal faaliyetlerine devam edebilmesi için temel ihtiyacı su olmuştur. Çünkü mevcut konumunda ya da yakınında bir su kaynağı bulunmamaktadır. Bu sebeple,1. Muhammed'in hayali olan vahayı ve sarayında yaşayanlar için su ve yemek ihtiyacını karşılamak için Elhamra'da bir su kaynağı oluşturması gerekmektedir. Darro nehrinin küçük bir kolu Granada'ya kadar uzanmaktadır ancak nehir aşağıya doğru aktığından Sabika tepesinin üzerinde olan Elhamra Sarayı'na ulaştırmak için mühendisler epey bir çaba göstermişlerdir. Mühendisler nehir yatağını yükselterek suyun kendi enerjisi ile akmasını sağlayan, bir su basıncı yaratan baraj inşa etmek zorunda kalmışlardır. Yapılan barajın 2 kapağı vardı biri nehre doğru barajın ters yönünde akmakta diğeri ise suyun tahliye edildiği rezervuara doğru idi. Çözüm olarak rezervuardan saraya kadar 6 km su kanal inşa edilmiş ve Generalife dağından Elhamra Sarayı'na suyu taşımak için kemerler inşa etmek zorunda kalmıştır. Su, "Acequia Real" adındaki kanal sistemi ile saraya dağılıyordu. Fazla su olduğunda Acequia Real kemerinden ayrı bir kanalla nehre geri dönüyordu. Suyun azlığını önlemek için Generalife'de su rezervuarları yapılmıştır. Su tortulanmasını diye kanala sığ havuzlar inşa edilmiştir. (URL- 3)

Resim 2: Acequia Real'in giriş noktası (2. Yazar tarafından düzenlenmiştir)

Resim 3: Darro Barajının bir kolu Darro nehrine devam ederken diğer kolu bir kanal sayesinde Acequia real su kemeriyle saraya ulaşır. (2. Yazar tarafından düzenlenmiştir. URL-4)

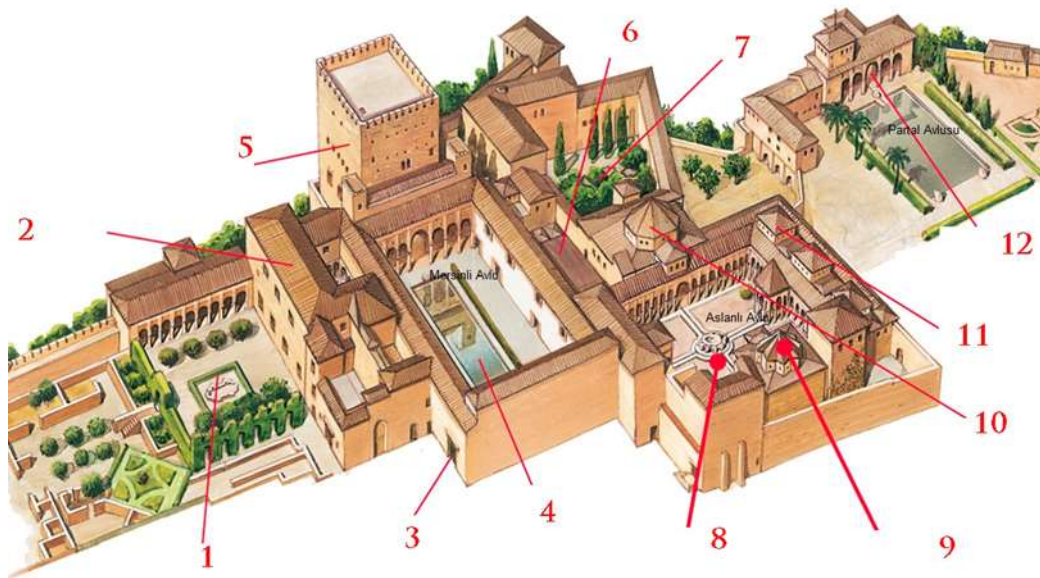

Resim 4 : Barajdan El Hamra Sarayı'na uzanan yaklaşık 6 km uzunluğunda su kemeri, (Google maps'den 2. yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Elhamra Saray Kompleksindeki Nasrid Saraylarındaki Su Motifi İle Biçimlenen 3 Büyük Avlu:

Elhamra Saray Kompleksi'nin Nasrid Sarayları denilen kısmı, yerleşkenin tam kalbinde yer alan günümüze kadar tahrip olmadan gelebilen en ünlü bölümdür. Nasrid Saraylarının en önemli ve belki de en ünlü kısmı, adını 12 adet aslanlı şadırvanından alan Patio de Los Leones (8-Aslanlı Avlusu)'dir. Endülüs mimarisinin ve sanatının zirve yaptığı bu avlu, ince mermer sütunları ve taş işçiliği ile herkesi etkilemektedir (Ayrancı, 2017:132). İncelemeye alınan diğer avlu, ismini sinek ve haşerelere karşı ıtırılı kokusu ile mücadele için dikilen mersin bitkilerinden alan 'Mersinli Avlu' (4) dur. İncelemeye alınan üçüncü avlu ise; Partal Sarayı'nın avlusu (12)'dur. Resim 5'de görüldüğü üzere, bu üç avlu Nasrid Saraylarının en büyük avlularıdır.

Resim 5: Nasrid Sarayları'nın perspektif üzerinden birbirleri ile ilişkilerinin ve genel görünümünün sunumu, (URL-5)

- 1- Machuca Avlusu
- 2- Mexuar salonu
- 3- Giriş
- 4- Mersinli Avlu
- 5- Comares kulesi (Elçiler odası)
- 6- Hamam
- 7- Hasbahçe
- 8- Aslanlı Avlu

9-İbn-i Sarrac Divanhanesi -Abencerrajes salonu

10-İki Kız kardeş Salonu

11-Krallar salonu

12- Partal Avlusu

Aslanlı Avlu:

Yapımı 1377'de tamamlanan bu avlu Elhamra Sarayı'nın en tanınmış bölümü olup ihtişamı ve güzelliğiyle çok etkileyici bir görünüme sahiptir. Kral ve ailesi için yapılmış sarayın avlusudur. Harem olarak da nitelendirilmektedir.

Gömülü çeyrek dairelerin oluşturduğu biçimlenişi vardır. Günümüzde sığ ve çok az bitkilendirilmiş olsa da orijinal hallerinde içlerinde portakal ağaçları dikiliydi ve toprak seviyeleri kaldırım yüzeyinden yaklaşık 80 cm aşağıdaydı, dolayısıyla oturan bir kişi manzaraya bahçedeki çiçeklerin tepelerinden bakardı. Bahçenin ortasında su on iki taş aslanın sırtında taşıdığı bir su teknesindeki bir fiskiyeden fışkırmaktadır ve çeşmeyi çevreleyen bir kanala boşalmaktadır. Bu dört su kanalı, çıkıntı yapan köşklere veya avlu dışı salonlarda bulunan gömülü teknelerden çıkmakta ve yürüyüş yollarından aşağıya, bu merkezi noktaya akmaktadır (Ruggles, 2017:266). Dört parçalı plan, İslam dünyasının diğer coğrafyalarında olduğu gibi Magrip'te de saltanatın güçlü sembollerinden biri haline gelmişti....El Hamranın Aslanlı avlu'da (ve muhtemelen günümüze ulaşmamış diğerlerinde), taş döşeli yollarla çapraz kesilmiş dört gömülü tarhtan oluşan çapraz eksenel bir bahçesi vardı. Bahçenin bu yolların kesiştiği merkezinde, zarif bir havuz taştan on iki aslanın sırtında, havada durur. Havuz çanağının üstüne, Endülüs'ün ve özellikle Nasrî hânedanının şiire verdiği büyük önemin bir örneği olarak çepeçevre şiirler işlenmiştir (URL6). Su, avlunun doğu ve batı uçlarından çıkma yapan köşklereki gömme su teknelerinden ve kuzey ve güney taraftaki müstakil odalardaki daha büyük teknelerden Aslanlı çeşme'ye akar.(Ruggles, 2017:90-91)Bu avluya açılan üç mekan bulunur. Bunlar; İki Kızkardeş Salonu (The Hall Of The Two Sisters), İbn-i Sarrac Divanhanesi (The Hall of The Abencerrajes), Krallar Salonu (The Hall of The Kings)'dur. Otuzbeş metreye yirmi metre boyutunda olan avlu, düzenlemeleriyle sanat tarihi boyunca Endülüs mimarisinin en güzel örneği olarak nitelendirilmektedir. Doğu-batı doğrultusunda konumlandırılmış Aslanlar Avlusu, ince kesitli 124 adet mermer sütunla çevrelenmiştir. (Hindistan, 2006:95)

Mimari detay çözümlenmeleri yapılırken suyun akış eğiminin hesabının tasarıma dahil edilmesi ile yaz mevsiminde çok sıcak ve kurak olabilen bir yerleşimde avluyu çevreleyen mekanların içinde kanallar vasıtasıyla suyun dolaşımı sağlanmış, suyun

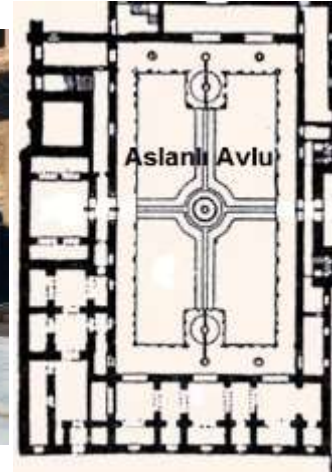
TİDSAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi /The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 6, Sayı: 20, Mart 2019, s. 59-76

iklimlendirme etkisi mimari tasarıma dahil edilmiştir. Ayrıca, avlunun merkezine yerleştirilen 12 adet aslan heykeli ve taşıdıkları su havuzu ile avlunun kanal izleri avluda merkezi noktayı belirlemiş ve mekanı dörde bölerek biçimlenişi sağlamıştır. Aslanların ağzından ince bir su mekanda psikolojik rahatlama

imkan verirken, akustik denge ve mahremiyeti de sağlamaktadır.

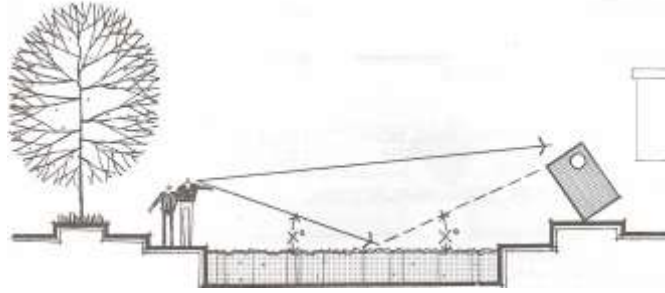

Resim 6 : Aslanlı Avlu ve avluya iç mekandan bakış. (URL-7-8)

Mersinli Avlu:

Nasrid Saraylarının büyük avlularından biri olan Mersinli Avlu, bahçe içinde en geniş su yüzeyine sahip olan 42m X 22m boyutundaki avludur. Avluda dikdörtgen şeklindeki havuzun her iki yanında dörtgen prizma şeklinde biçilmiş mersin çiti bulunmaktadır. Burada durgun su kullanımı yapıldığından aynalı avlu anlamına gelen “*El-bürke avlusu*” olarak da anılmaktadır. Avlu revakları tek sütunludur. Avluyu çeviren yapılar kuzeyde; resmî kabul törenlerinin yapıldığı Comares Kulesi, güney ucunda ise 5. Carlos’un isteği ile yapımına 1525’de başlanan ancak 1650’de tamamlanmadan inşası yarım bırakılan Rönesans tarzındaki saray bulunmaktadır. (Hindistan, 2006:94-95)

Avludaki su kullanımını dikdörtgen bir havuz biçiminde olması sebebi ile mekanın mimari biçimlenişine direkt etki etmiştir. Suyun yansıma etkisinin en iyi şekilde kullanıldığı örneklerden biri olan bu avluda, aynı zamanda havuza ince bir kanalla su akışının sağlanması ile iç mekânlardaki psikolojik, akustik ve iklimsel konforu da dengelemiştir.

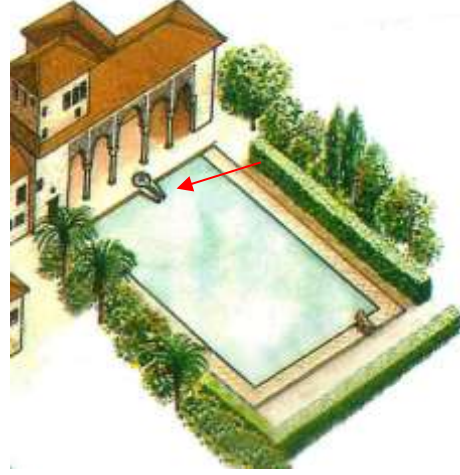

Resim 7: Mersinli Avlu'da su motifinin kullanımı ve sudaki yansıma etkisinin irdelenmesi (1. Yazar arşivi; Gençtürk,2006)

Partal Sarayı Avlusu:

Nasrid Saraylarının kadınlara özel dinlenme alanlarının bulunduğu Partal Sarayı, kadınlar kulesinin bulunduğu yerdir. Bu avludan bugün geriye sadece havuzu ile doğu cephesindeki küçük yapı ve hemen bitişiğindeki küçük mescid kalmıştır. Revaklı kısımda diğer avlularda olduğu gibi yerde su kanalları mevcuttur. Mersin çalılarının kullanımı bu avluda da görülmektedir. Su, bu örnekte mekan kullanıcıları üzerinde psikolojik ve fiziksel rahatlama yaratırken mekan biçimlenişi, iklimlendirme iç mekanda akustik konfor ve ses kontrolü gibi roller üstlenmiştir. Durgun su kullanımı ile mimarının sudaki yansımasının kullanımı ile mekanın zenginleştirilmesi yöntemi Mersinli Avlu örneğinde olduğu gibi bu avlu için de geçerli bir tasarım ölçütüdür.

Resim 8: Partal Sarayı Avlusu süs havuzu ve havuza iç mekandan gelen su akışı. (1. Yazar arşivi)

SONUÇ

İspanya Granada'daki ilk izleri 9. Yy.a dayanan Elhamra Sarayı, Avrupa'da o dönemlerde İslamiyet'in hüküm sürdüğü tek yerdir. 18.yüzyıl boyunca terk edilmiş halde kalmış ve 1808-1814 tarihleri arasında gerçekleşen Yarımada Savaşı'nda Fransızların Granada'yı istilası sırasında sarayın büyük kısmı harap olmuştur. Kaleyi onarma ve restore etme çabaları ancak 19. yüzyılda gerçekleşmiş ama bu istila dolu geçmişi bile Nasrid Dönemi eserlerini yok edememiştir. İklimsel açıdan konforlu yaşamın zor olduğu ve su kaynağının bulunmadığı bir coğrafyada adeta çölün içinde bir vaha olarak tasarlanan ve inşa edilen Elhamra Saray Kompleksi'ne suyun taşınması ve kontrolünün sağlanması dönemine göre önemli bir mühendislik çözümdür. Yaşama devam edebilmek ve benimsenen dinin kurallarını uygulayabilmek, dini kurallar çerçevesinde gelişen toplumsal kurallara göre davranabilmek için gerekli mekan tasarımlarında su her zaman yardımcı ve yönlendirici bir öğe olarak rol almıştır. Saray Kompleksindeki tüm yapıların avluları, salonlar arasında güneş ışığı, suların akışı ve gölgelerin oyunu buluşturularak inanılmaz bir uyum ve zarafet sağlamıştır. Elhamra Sarayı Kompleksi'nin Nasrid sarayları kapsamında incelenen üç avluya ilaveten sarayın diğer

bölmeleri olan (Medine) Generallife, hamamlar bölgesi de suyun mekan tasarımına ustaca dahil edildiği diğer alanlardır. İslam hâkimiyeti sona erdikten sonra Kompleks alanında inşa edilen V. Carlos Sarayı'nın tasarımında su ögesinin bulunmaması, suyun mimari tasarıma kattığı özelliklerin değerini daha da ortaya çıkarmaktadır.

Su, değdiği her yere yaşam veren, birçok yönüyle yeni yaşam şekilleri yaratan bir element, doğanın temel bileşenlerinden birisidir. Dolayısıyla insan ve doğa için yaşamsal önemde olan su, tarih boyunca insan ve doğa arasındaki ilişkinin temel belirleyenlerinden birisi olmuştur. Mimari biçimleniş için de din, inanış ve kültürün etkisinde su etkin bir motif olmuştur. Ruhsal ve fiziksel rahatlama, akustik konforun sağlanması, mekan biçimlenişi, görsel ve işitsel mahremiyetin kurulabilmesi, mekanın ısısal değerlerinin konforlu olarak sağlanması gibi konularda İslam dininin etkisiyle biçimlenen mimari yapılar bulunmaktadır. Makale kapsamına alınan üç örnekte de su, doğrusal ve dikdörtgen formlar içinde mekan tasarımına dâhil edilmiştir. Mekanın iklimsel, akustik konforunun sağlanmasında araç olarak kullanılmıştır. İslam dininin etkisinde gelişen sosyal ve toplumsal yapının kurallarından biri olan mahremiyet kurallarını devam ettirmede su önemli rol oynamıştır. Yani su, dini kural ve inanışların çerçevesinde mekanın biçimlenişini yönlendirmekle kalmayıp mekanın akustik, iklimsel, fiziksel ve moral ortamlarını iyi ve konforlu yapmada kullanılan müthiş bir araçtır.

İslam dininin ve kültürünün mimaride suyu ustaca kullandığının iyi bir örneği olan Elhamra Saray Kompleksi'nin Nasrid Sarayları bölümünde yapılan bu araştırmanın bundan sonra yapılacak çalışmalara ışık tutması ümidedilmektedir.

KAYNAKLAR

- Aksulu, B.İşık, Mayıs (2001). "Su, İnsan ve Çevre ilişkileri üzerine", Mimar.İst, Sayı 2
- Ayrancı, İlhami (2017). "Türkiye'de Endülüs Alanında Yapılan Çalışmalar", Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu (18-24 Eylül 2017-İspanya), Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi, (KİİFAD), Yıl 2, Sayı IV.
- Bahar, Hasan (2017). "Hititlerde Su Ve Konya Su Anıtları", International Congress On Cultural Heritage And Tourism.
- Gençtürk Z.(2006), Mekanlarda su ögesi tasarım:Sultanahmet ve Beyazıt meydanları incelemesi,Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üni. ,Fen Bilimleri Ens.,İstanbul
- Güç, Ahmet & Sharafullina, Aliya (Aralık 2016). "Tibet Budizmi'nde İnanç Esasları Ve Ölüm Ötesi" U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 9, Sayı 2.
- Hindistan, Alev (2006). Avluların Peyzaj Tasarım Kriterleri Yönünden Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans, İstanbul.
- Kamit, Maside (2011). Gezi Notları "İspanya (Endülüs) Araştırma Ve İnceleme Gezisi", İstem, Yıl:9, Sayı:18.
- Khabbazi, P.A & Erdoğan, E. (2012). "İslam Bahçeleri", Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt9, Sayı2, ISSN: 1302-7050.

Ruggles, D.Fairchild, Çeviri: Nurcan Boşdurmaz (2017). İslami bahçeler ve peyzajlar, Koç Üni. Yayınları, İSBN: 9786059389501, İstanbul.

Sezal, Zeynep (2007). Su Simgesiliği ve İlahi Dinlerde Arınma, Y.Lisans Tezi, Kahramanmaraş

Üçer, İbrahim Halil (2017). İslami düşünce Atlası, Konya B.Ş.Belediyesi Yayınları, C.2, İSBN 978-605-389-304-2, İstanbul.

Yelözer, S.,(2019). Göbekli Tepe: Unesco Dünya Miras Alanı ve Değişen Yaklaşımlar, Lee Clare, Moritz Kinzel, Devrim Sönmez, Celal Uludağ'dan çeviri, Mimarlık Dergisi, Sayı: 415 s:14 Mimarlar Odası Yayını.

Yiğit, İsmail (2006). Nasirler, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.32, İstanbul.

Yolcu, Mehmet Ali (2014). “Kutsalın Yeniden Üretimi: Kutsal Su İnançları ve Hacıbektaş Zemzem Çeşmesi”, 21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Cilt 3, Sayı 8.

Yazar fotoğraf arşivi, 2017.

İnternet Kaynakları:

URL1 Yahudilikte temel kavramlar/Mikve1 http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-68840-yahudilikte_temel_kavramlar__mikve_1.html izlenme tarihi: 11 Ocak 2019

URL 2 Diyanet İşleri Bakanlığı, <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/> izlenme tarihi: 20 02 2019

URL 3 <http://transversales.es/transversal/WebApp1/WebApp1/Torre01/plano.html>, 22-12-2018

URL 4 <https://www.youtube.com/watch?v=tomUNapHTKo> izlenme tarihi: 11 Ocak 2019

URL 5 <http://dya2001.blogspot.com/> izlenme tarihi: 11 Ocak 2019

URL 6 <https://islamansiklopedisi.org.tr/elhamra-sarayi> izlenme tarihi: :03 03 2019

URL 7 <http://toolsandtoys.net/photo-essays/the-alhambra/> izlenme tarihi: 11-12-2018

URL 8 <https://islamansiklopedisi.org.tr/elhamra-sarayi> izlenme tarihi:03 04 2019